

ДЕМОГРАФІЧНЕ МАЙБУТНЄ УКРАЇНИ

Гладун Олександр Миколайович,

доктор економічних наук,

старший науковий співробітник,

член-кореспондент НАН України,

заступник директора з наукової роботи;

Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи

НАН України

1. Максимальна чисельність населення в Україні була на початку 1993 року — 52,2 млн осіб. Після цього чисельність населення почала стрімко скорочуватись. За оцінкою Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України (далі — ІДСД) на початок 2022 року чисельність населення (в кордонах 1991 року) становила біля 42 млн осіб. Таким чином, за 30 років чисельність скоротилась на 12,2 млн осіб або 23,4 %.

Таке стрімке скорочення обумовлено комплексом причин: багаторічними демографічними тенденціями, перманентними економічними кризами другої половини 1980 - х років та періоду незалежності, зміною репродуктивної поведінки населення, трудовою (маятниковою) міграцією в інші країни, яка переросла у постійну.

2. Повномасштабне вторгнення РФ в Україну значно загострило демографічну ситуацію. Облік демографічних подій (народження, смерті, міграція) є не повним навіть на підконтрольній території. Незважаючи на підвищення рівня смертності, головним чинником, який впливає на чисельність населення, є зовнішня міграція. За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців станом на кінець листопада — початок грудня 2023 року у світі налічується біля 6,3 млн українських біженців, з них 5,9 млн — на території європейських країн (у тому числі 1,3 млн на території РФ та Білорусі) [1]. За даними Євростату на території країн ЄС перебуває 4,2 млн українських біженців [2].

Оцінки статево-вікової структури українських біженців дає Євростат. Із загального числа біженців, жінки становлять 62,8 %. За віковими групами розподіл такий: діти до 14 років становлять 25,9 %, підлітки 14—17 років — 7,8 %, молодь 18—34 роки — 24,8 %, особи у віці 35—64 роки — 35,7 %, у віці 65 років і старше — 5,8 % [2]. Проте назвати абсолютно точними ці оцінки неможливо.

3. У квітні 2023 р. на запити органів державного управління фахівцями ІДСД був побудований одноваріантний демографічний прогноз до початка 2037 р. Прогноз було розроблено для території України в кордонах 1991 р. У зв'язку з відсутністю надійної демостатистичної інформації параметри прогнозу визначались експертним шляхом. Прогнозний період було поділено на три частини: період війни (2022 — кінець 2024 р.), післявоєнний період (2025 — 2027 рр.) та відновлюваний період (2028—2037 рр.). Поділ на періоди

був обумовлений тим, що у ці періоди демографічні процеси мають свої особливості.

За результатами прогнозування чисельність населення на початок 2037 р. становитиме біля 30,5 млн осіб. Це на 11,5 млн осіб або на 27 % менше, ніж чисельність населення на початок повномасштабного вторгнення. В абсолютному вимірі в усіх вікових групах відбудеться скорочення чисельності. У відносному вимірі найбільших втрат зазнає група 0—13 років: її частка зменшиться з 14,0 % у 2022 р. до 9,4 % на кінець прогнозного періоду. Такі темпи скорочення чисельності дитячого контингенту є загрозливими для майбутнього демографічного розвитку країни.

4. Додатково досліджувалось питання: які обсяги імміграції необхідні для покриття природного убутку населення. Розрахунки було зроблено з врахуванням того, що за гіпотезами прогнозу буде відбуватись постійне скорочення чисельності населення внаслідок перевищення кількості померлих над кількістю народжених. До того ж, потребує розробки міграційна політика. Для дослідження цього питання була розроблена серія сценарних демографічних прогнозів для різних рівнів показника сумарної народжуваності та різних гіпотез середньої очікуваної тривалості життя для чоловіків і жінок відповідно. За результатами розрахунків отримано, що для утримання чисельності населення на одному рівні щорічне сальдо міграції повинно становити від 220 до 500 тис. осіб залежно від сценарію. Кумулятивно за кілька років це дає дуже велике число мігрантів.

5. Побудова прогнозу та сценарні розрахунки проводились з використанням оціночних даних надійність яких визначити неможливо. Це ще раз підкреслює актуальність питання інформаційного забезпечення спостереження та аналізу демографічних процесів. Після закінчення війни вкрай необхідно:

- проведення перепису населення за класичною методологією;
- повноцінне відновлення системи обліку демографічних подій;
- розвиток системи реєстрів та їх взаємодії, зокрема Єдиного державного демографічного реєстру (який по своїй суті демографічним не є) та реєстрів територіальних громад.

Список використаних джерел

1. Operational Data Portal. Ukraine Refugees Situation. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
2. Temporary protection for persons fleeing Ukraine. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Temporary_protection_for_persons_fleeing_Ukraine_-_monthly_statistics#Where_did_unaccompanied_minors_fleeing_Ukraine_go.3F